

ÇOCUK OYUNLARINDAKİ BAZI HAREKETLER

Yrd. Doç. Dr. Pakizat ADİYEVA*

ÖZ

Kazak geleneği daima özel ulusal tanımıyla meşhurdur. Diyalog, Kazak halkının birçok oyunlarında da önemli rolü üstlenir. Bu oyunlarda bazen koro şeklinde, bazen de iki kişi ya da iki gruba ayrılarak devam eden oyun çeşitlerinin nesir ve nazıma uygun olarak ortaya çıktığını örneklerle göstereceğiz. Makale yazılırken folklor dalında önemli araştırmalar yapmış bulunan yerli bilim adamlarıyla beraber yabancı bilim adamlarının da teorik eserleri ile görüşlerine istinaden hareket edilecektir. Araştırmamızda sistemli şekilde genel tahlil, mukayeseli-tipolojik, toplama ve sonuçlama yöntemleri kullanılacaktır. Ulusal oyunlara dair kurulan metinler, araştırmamızın temel objesi olarak alınmıştır.

Makalede çocuk oyunlarındaki özellikler, çocuk oyunlarının oluşma şekli, diyalogla kurulan şiirlere etki eden faktörler, koro şeklinde yapılan oyunlar ve ulusal oyunların özelliklerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Oyun şiirleri, diyalog, çocuk folkloru, gelenek.

SOME MOVEMENTS IN CHILDREN GAMES

ABSTRACT

Kazakh tradition has always celebrated with a special national definitions. Dialogue also takes important role in many games of Kazakh people. In these games we will show sometimes as choir, sometimes as two people or divided into two groups continued examples of game according to the prose and poetry emerge. In this work will be moving from reference to the views of local and foreign scientists in theoretical works who have done important research on folklore branch. In this research will be used systematic methods of overall analysis, comparative-typological, collection and results. The texts established from the national games, is taken as the main subject of our research. In the article will be discussed characteristics of the features in children's play, the formation shape of the childrens play, affecting factors to the poems established from dialogue, national games doed as form of the choir.

Keywords: Game poems, dialogues, children's folklore, tradition.

İnsanoğlu için çocuktan daha değerli bir şey yoktur. Dolayısıyla ebeveynler evlatları için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Halk yüzyıllardan beri evlatlarına olan sevinci ile şefkatini dile getirirken estetik sanatlardan faydalanmaktadır. Bu sevginin neticesinde şiir, yır, hikâye türlerinde yazılmış her çeşit eserler meydana getirilmiştir.

Eski devirlerde çocuğun zihnini geliştirecek okul veya kreşler yoktu. Nitekim bu boşluğun yerini halkın şifahi terbiyesi doldururdu. Okullarda çocuk beş yaşından itibaren eğitilirken, halk, sözlü edebiyatın ürünlerini çocuğa beşikten itibaren vermeye başlar. Ninni, tekerleme, sayışmaca, masal, öykü ve hayali şiirlerden başlayarak epik eserlere kadar olan tüm değerleri bünyesinde taşıyarak kemale erıştırir. Günümüzde teknoloji gelişmiş durumdadır. Çocuklar teknoloji aracılığıyla tüm yenilikleri öğrenmektedirler. Fakat yeni nesille beraber onların ebeveynleri de bunun yetişkin çocuk için ne kadar zararlı olduğunun farkında değiller ya da farkına varmak istemiyorlar. Burada, asıl konumuzu teşkil eden, araştırmamızın ele alınış nedeni olan,

* Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, adipaki@mail.ru

çocuk eğitiminde önemli rolü bulunan milli oyunların diyalog aracılığıyla pekiştirilme işlevini tecrübeye dayanmak suretiyle teorik şekilde ispat etmeye çalışacağız.

Çocuk folkloru, halk eserleriyle beraber ortaya çıkarak, iç içe yaşayan çocuk eğitiminde halk pedagojisinin sanatsal tecrübesinden tecelli eden faaliyeti ve onun meyvesidir. Çocuk psikolojisi, sadece çocuk psikolojisi ile onların yaş farklarından doğan ve onları eğitime işinden tecelli eden faaliyettir (Ahmetov 1965: 14).

Çocuğu entelektüel oyun aletleriyle terbiye etmek, eğitimin eskiden beri devam ede gelen bir şeklidir. Örneğin, eski Isparta'da çocuklarla yedi yaşından itibaren günümüzdeki öğretmenler gibi uzman kişiler ilgilenmişler. Bu eğitim "agelly" diye adlandırılıp burada vatanseverlik algısı ön planda olmuştur. Ünlü Yunan felsefecisi Platon, (M.Ö. 427-347) 3'ten 6 yaşına kadar olan çocukların zamanlarını belletmenlerin kontrolü altında oyun oynayarak geçirmelerini önerir. Okul yaşına kadar verilen eğitimde Platon oyunun rolüne büyük kıymet verir. Zira bu oyunlar akıl ve düşüncüyü geliştirir. Bilhassa diyalog üzerine kurulan oyunların mahiyetinin önemli olduğunu araştırma esnasında göstereceğiz.

Kazak Türklerinin birçok oyununda diyalogun önemli yeri vardır.

Sözle kurulan oyunların içinde en çok bilineni "Uçtu uçtu" oyunudur. Bu oyun sunucu ile oyuna katılanlar arasında gerçekleşir. Oyunun kuralı: "Sunucu uçan nesne ile uçmayan nesnelere karışık söyleyerek, oyuna katılanları şaşırtmaya çalışır. Hatta halk arasında tanınmayan bir kuş ismini ya da uçan cisimlerin adını söyleyerek oyuna devam eder. Örneğin, uçtu uçtu, keklik uçtu, takiben kâkül uçtu, karga uçtu – küpe uçtu, sopa uçtu, şahin uçtu – geven otu uçtu, tavuk uçtu, sopa uçtu, şahin uçtu – torba uçtu... diye sıralar" (Totenayev1994:58)

Oyun sırasında yanlış yapan oyuncu ceza olarak şiir veya şarkı söylemelidir. Bunun gibi "Şimbike" oyunu da diyalogla söylenir. Sunucu topal cadı rolünü üstlenir. Oyuna katılan gençler cadıya bakarak:

Şım Şım, şimbike!

Perdeni kur, bike!

Topal cadı çok hırçın,

Çevirme demir eğriltip, bu sudan nasıl geçebilirim, der.

Oyun sunucusu (Topal cadı): Topal cadı homurdanır, çevrilmiş demir zangırdadır, gömleğini koyup geç, diye emir verir. Bunu duyan oyuncu öne bir kere zıplayarak "Bu sudan nasıl geçebilirim?" der. O sırada topal cadı: "Kürkünü sererek geç!" der. Yine zıplar. "Bu sudan nasıl geçebilirim?". "Şapkanı koyarak geç". Dördüncü defa zıpladığı zaman topal cadı elinden tutarak geçirir ve "Kaç tas çorba içeceksin?" diye sorar. "Dört tas". "Otur". Oraya otururlar (Totenayev 1994:58)

Kazak Türklerinin çocuklara yönelik oyun manzumelerinin gelişme tarihi hakkında yeterli araştırmalar yapılmamıştır. Biz bu durumu çocuk oyunları ile karışık söylenen manzumelerden fark edebiliriz. Onların çoğunun halk örf-adetleriyle beraber kök saldığı bellidir. Bazıları yetişkinler ve çocuklar arasında müşterek olarak sergilenir. Burada manzumeler bazı oyunlarda hareketin başlangıcının ilk koşullarından biri olarak nakarat

şeklinde tekrarlanırken, bazılarında oyunun başından sonuna kadar aktif rolde bulunur. Oyun arasında söylenen manzumeler çoğunlukla diyalog şeklinde, koroyla söylenir. Bunun bir örneğini Kazak çocukları arasında meşhur “Aygölek” oyunundan görebiliriz. Yukarıda bahsi geçen ikinci gruba bu oyun örnek olabilir.

Oyuna katılanlar iki gruba ayrılır. İki grup oyuncuları 20-30 adım civarında mesafede birbirine karşı bakmak suretiyle dizilir ve el ele tutuşur. Oyuna başlayan grup koroyla:

Kazakça, Aygölek-au, aygölek Aydıñ cüzi döñgelek Ak terek pen kökterek Şauıp aldım bayterek Bizden sizge kim kerek?	Türkçe, Aygölek ay, aygölek Aydın yüzü yuvarlak Ak terek ile yeşil terek Kesip aldım çınar ağacı Bizden size kim gerek?
--	--

Diye oyuna başladığı zaman diğer grubun oyuncuları da hep beraber:

Kazakça, Aygölek-au, aygölek Şavıp aldım bayterek Anau turğan palenniñ Kak bası kerek (Bijanov 1997:109-110)	Türkçe, Aygölek ay, aygölek Kesip aldım çınar ağacı Orada olan falancanın Tam başı gerek, diye cevaplar.
--	--

Diğer halkların çocuk oyunlarının kompozisyon kurulumuna bakarsak, onların çoğunluğunun manzume şeklinde olduğunu görürüz. Halk oyunlarının ilk ve son akademik derlemesinde V.Vsedolovskiy-Gerngross bu tarz oyunları “nakışlı oyunlar” olarak tanımlamıştır (İğrı narodov SSSR 1985:15-16)

Üçüncü gruba giren ve kişi sayısı sınırlanmayan oyun türleri mutlaka kalabalığın yardımıyla sonuçlanır. Kişi sayısı ne kadar fazla olursa, oyun da o kadar ilginç olur. Milli oyunlar eskiden beri genel halk bilimi örf-adetleriyle beraber gelişmiştir, ancak artık kendi başına araştırılması gereken bir alan olduğu açıktır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi milli oyunlar Kazakistan topraklarında ilk hanlıkların kurulması, yerleşmesi ve gelişmesi sürecinde zirveye ulaşmış ve halk tarafından icra edilen “*Han caksı ma?* (Padişah iyi mi?)” oyunuyla da duraklama dönemi yaşamıştır. “Padişah iyi mi?” oyununun çıkması Kazak milli oyunlarının en son dönemidir. XVII yüzyıldan itibaren, yani Kazakistan’ın Rusya hakimiyeti altına girdiği devirden beri tarihi gelişme değil, sadece eskiden mevcut halk oyunlarını öğretme ve alıştırmaya olarak tekrarlanmıştır. Çünkü XVII yüzyıldan XX yüzyıla kadar Kazak hanlıkları devrindeki oyunların gelişmelerine etki edecek tarihi bir değişim yaşanmamıştır. Bilhassa “*Üi üstindeki kim?* (Damdaki kim?)” (Totenayev 1994:66), “*Atkauma* (At ısırma)” (Totenayev 1994:67) oyunlarının

bütünüyle diyalog üzerine kurulan, soru-cevaptan oluşan oyunlar olduğu bellidir. Bilindiği gibi hangi oyunu ele alırsak alalım, oyun sonunda cezayı yerine getirme durumunda oyuncunun mutlaka marifetini göstermesi şarttır. Bazen koroyla bazen iki kişilik veya iki gruba bölünerek gerçekleşen oyun çeşitlerinin nesir ve nazım üzerine kurulduğundan yukarıdaki örneklerde bahsettik. Bunun gibi “*Tapşı kimniñ dauısı* (Bul bakalım kimin sesi)” oyunundaki tüm oyuncular koroyla:

Kazakça, Sekir sekir degen kim, Bilgiş bolsañ taba ğoi, Tauıp al da, öziñ kep, Sol orınğa tura ğoi.	Türkçe, Zıpla zıpla diyen kim, Bilgin olsan bul bakalım, Bul da kendin gelip, O yere yerleş.
---	--

Diye, şarkı söyleyerek çember şeklinde dönerek hareket ederler. Şarkı bittikten sonra oyun sunucusu tarafından belirlenen oyuncu “zıpla zıpla” diye ses verir. Söylendikten sonra sunucu ortada bulunan çocuğun gözünü bağlar. Gözü bağlı çocuk “zıpla” diye seslenen çocuğu aramaya başlar. Bulursa seslenen çocuk ortaya gelir ve oyun sunucusu onun gözünü bağlar. Eğer bulamazsa kendisinin gözü tekrar bağlanır (Totenayev 1994:72-73) Çocuk oyunlarından “*Aygölek*”in de manzum söz üzerine kurulan diyalog türünde bir oyun olduğunu söyleyebiliriz.

Bebek dünyaya gelir. Bu sevince sadece kendi köyünden değil, yakın çevredeki komşu köylerden kızlar ile delikanlılar da gelir ve şildehana (bebek merasimi) yapılıır. Yani bu özel günde gençler bir araya gelirler. Süslenmiş ak (keçe) evde hanımlar ile delikanlılar karışık oturarak şarkı söyler, dünyaya gelen küçük bebeğin uzun ömürlü, sağlıklı ve mutlu olmasını temenni eden şarkılarını seslendirerek, şiirlerle bu dileklerini pekiştirirler. Bu eğlencede çift telli aleti (dombırayı) konuşturan küyçü (besteci) de, dinleyicilerini hayran eden şarkıcı da marifetini gösterir. Bunların hepsi “Bozkır tiyatrosu” tasviridir. İlk defa bebeği beşiğe yatırma anı da ilginç bir merasim şeklinde geçer. Orada da sanatçılar müsabaka yaparlar. Cumabay Abil, bunu terim olarak “Diyalog komedinin yoğunlaşması” diye tanımlamıştır. “Yoğunlaşma, diyalog komedinin kuralları hâle gelen türlerini doğurur.” (Abil 2000:65). Bu sözlerden inanç, gelenek merasimlerinin yoğunlaşmasının tür yoğunlaşmasını teşkil etmediği ve onun görevinin sadece türleri türetme olduğu anlaşılır. Çocuklar, bizim geleceğimizdir. Dolayısıyla çocuğun düzgün yetişmesinde ebeveynlerin görevi mühimdir. Bunun için çocuğun algılama yeteneğini geliştirmeye doğduğu andan itibaren başlamamız lazım. Tabii bu esnada geleneğe uygun beşik ninnisini söyleyebiliriz. Sözünü anlamasa da ritmine kulak veren bebek bu şarkı söylendiği zaman sessiz kalır. Ancak bizim asıl konumuza beşik ninnisi ya da bebekle ilgili geleneksel şiirler örnek teşkil edemez. Çünkü bu şiirlerin yapısı beyan etmekten oluşmaktadır. Bu konuda B.Uahatov’a göre “...çocuk şiirleri yapısı bakımından ikiye ayrılır. Birincisi: Gelişigüzel söylenen ninni tarzındaki ithaf şarkıdır. İkincisi ise, yapısı olay motifiyle oluşmuş şarkılar grubu” (Uahatov 1983:85). Bu görüşe göre, ikinci grubun yapısı diyalogla oluşabilir. Örneğin,

Kazakça,	Türkçe,
----------	---------

<p>- Aynalayın baladan, Tauıp aldık daladan.</p> <p>- Dalada bala cata ma?</p> <p>Tüsip kaptı şanadan (İslamcanulı1995:42).</p>	<p>- Tatlı yavrum, Bulduk onu dışarıdan.</p> <p>- Dışarıda bebek yatar mı?</p> <p>Düşmüş kızaktan</p>
---	---

Çocukların hayal gücü geliştirilirken diyalog şiirlerin üstleneceği görevi önemlidir.

Çocuklara yönelik diyalog üzerine kurulan şiirler araştırmacılar tarafından ele alınmıştır.

K.İslamcanulı: “Diyalog üzerine kurulan motiflere bilhassa örf-adet destanlarında sıkça rastlanır, bu onun kökeninin inanç (ritüel) geleneklerle ilgili özelliğini gösterir” (İslamcanulı 1995:75) diye ifade etmiştir.

Bu konuda Yu.G.Kruglov’un “Şiir diyaloglar, hipnozun eski türüdür. Onlar insanlığı canlı olarak algırlar, onlara tesir etmek için çeşitli büyümlü merasimler olduğu zaman ortaya çıkmış olabilirler” sözleri gerçeğe yakındır (İğrı narodov SSSR 1985: 50-72)

Örneğin: Kazak halk manzumesinde diyalog üzerine kurulan şiirlere sıkça rastlandığını bilim adamı Z.Ahmetov da belirterek, bu düşünceyi şöyle bir örnekle netleştirir:

<p>Kazakça, Ağat degen nemene? Sanat degen nemene? Kanat degen nemene? Canat degen nemene?</p> <p>İki kisi urıssa Ağat emey nemene? Eki caksı söylesse, Sanat emey nemene? Mingen atıñ boldırmay Meceli cerge cetkizse Kanat emey nemene? Toktışaktıñ terisi Toñdırmasa suikka</p>	<p>Türkçe, Ayıp nedir? Sanat nedir? Kanat nedir? Cennet nedir?</p> <p>İki kişi kavga ederse Ayıp değil de nedir? İki iyi konuşsa, Sanat değil de nedir? Bindiğin atın yorulmadan Gideceğin yere götürse Kanat değil de nedir? Toklunun derisi Dondurmasa soğukta</p>
--	--

Canat emey nemene? (İslamcanulı 1995: 50-72)	Cennet değil de nedir?
---	------------------------

Şiirin içeriğinden de anladığımız gibi, nasihat ederek iyi ile kötünün farkını anlatmaya çalışan bu diyaloglu soru-cevap söyleyişler çocuğun gelecekteki hayatına tesir eder. Eğer bu şiir diyalogla değil de, normal şiir olarak söylenirse çocuğun zihnine ulaşması zor olurdu. Oysa, verilen soruyu yetişkinin cevaplama yöntemine diyalog oluşturarak, çocuğun kendi başına düşünmesi ve bir faaliyette bulunması sağlanmış olur. Demek ki, burada diyalogun görevi önemlidir. Bunun yanı sıra oyun şiirlerinde diyalogu oluşturanlar ebeveynler olarak da karşımıza çıkabilir. Çünkü oyunu bir yetenekli çocuk ya da büyükler icra ederler. Dolayısıyla araştırmacı B.Uahatov: “Kazak Türklerinde çocuklara yönelik iki çeşit şiir vardır. Birincisi, çocuklar adına icra edilerek, onu çocukların kendisinin söylediği şiirler. Diğeri ebeveynler icra ederek, ebeveynler tarafından söylenen şiirler grubu” diye tanımlar (Uahatov 1983:79) Sözüme ispat olarak araştırmacının görüşüne “Çocuk diyalogundan” örnek verelim:

Birinci çocuk:

Kazakça, Apan ketti bel asıp, Beline belbeu carasıp. Tezek terip cürgende, Ketip kaptı adasıp.	Türkçe, Annen gitti tepe aşıp, Beline kemer yakışmış. Tezek toplarken, Orada yolunu kaybetmiş.
--	--

İkinci çocuk:

Kazakça, Apası onıñ keledi, Cumırtka akep beredi. ...Cılamaydı küledi (Ісләмжанұлы 1995:43)	Türkçe, Annesi onun gelecek, Yumurta getirecek. ...Ağlamaz gülecek.
--	--

Diyalogun sözleri sade ve çocukların ezberlemesi kolaydır. Eğer şiiri tek çocuk söylerse, şiir diğer çocuklar için anlamsız olur. Hatta ilgi çekmez. Şiirin diyalogla oluşması çocuğun şiire olan ilgisini artırır. Çocuk şiirleri oyun ve hareket üzerine kurulur. Örneğin,

Ebeveyn tarafından oynanan oyun çeşitlerine parmak oyunlarını da ekleyebiliriz. Bu oyun hareketle yapılır.

Kazakça, -Urılık casaymız ba? deydi.	Türkçe, - Hırsızlık yapalım mı?
---	------------------------------------

<p>Suk sausağın ustap: -Casasak casayık. -Kudaydan korıkpaysıñdar ma? Atı cok sausağın ustap: -Kuday ne kılar deysiñ? Şınaşağın ustap: -Alayık ta kaşayık, Urlayık ta soyayık, -deidi. Berlan Çerlan, Otız, Katız, Otız</p>	<p>der. İşaret parmağını tutarak: - Yapsak yapalım. - Allah'tan korkmuyor musunuz? Atsız parmağını tutarak: - Allah ne yapacak dersin? Serçe parmağını tutarak: - Alalım da kaçalım, Vuralım da dövelim, der. Berlan Çerlan, Otız, Katız, Otuz</p>
---	---

Diyerek, parmaklarını teker teker yumarak, sıradakine geçer (İslamcanulı 1995: 44) Bunun gibi Uatu aldarkatu şiirlerinde de:

<p>Kazakça, Aladaudıñ basınan ne kördiñ? -Ak besikti men kördim. Ak besiktiñ işinen Ak balanı men kördim. Ak balanıñ kolınan Ak biyalay men kördim. Kızıl alma tistedim, Ak böpemdi iiskedim (İslamcanulı 1995: 4-42)</p>	<p>Türkçe, Aladağın başından ne gördün? - Ak beşiği ben gördüm. Ak beşiğin içinden Ak çocuğu ben gördüm. Ak çocuğun elinden Ak eldiven ben gördüm. Kırmızı elma ısırdım, Ak bebeği kokladım.</p>
--	--

Yeni doğmuş bir bebek söylenen sözleri nasıl anlasın? Sadece onun söyleniş telaffuzu, ritmi ve melodisi çocuğun alışmış refleksine etki eder. Bir manzum eserde özel melodi olmasa da, ritim mevcuttur. Çocuk bunu hisseder. Zira anne soru sorduğunda, bu soruyu kendisi cevaplaması lazım. Bebeklerin bu şiiri anlıyormuş gibi işaretler yaparak el salladığı da olur.

K.K.Bicanov, çocuk şiirlerinin dram işaretlerinin mevcut olduğunu söyler ve: "Yani bizim görevimiz çocuk oyun folklorunu bütün olarak ele almadan, sadece dram

folkloruna yakın işaretleri olan türlerini alarak, manzume metinleriyle süslenen türlerini kapsayacak şekilde oradaki şiirlerin görevini belirlemek ve kendine has özelliklerini tanımlamaktır. Dolayısıyla biz araştırmamızda oyun içinde söylenen şiirlerin poetik tanımı üzerinde durarak, bu şiirleri “oyun şiirleri” diye adlandırdık ” (Bicanov 1997: 49) der.

Örf-adet manzumelerindeki oyun şiirlerinin yapısını ayrıntılı şekilde ele alan Yu.G.Kruglov, onun kendine has özelliklerini “oyun şiirlerinin temel özelliğinin onların söylenmesinin oyunda yapılması gereken hareketlerle pekişmesinde” olduğunu ileri sürer. Oyun şiirlerinin diğer eserlerden farkını böyle açıklayabiliriz: Şiirler oyun dışında söylenmez, şiir metni oyun dışında söylendiği zaman anlamını kaybeder (Kruglov 1982:115)

Eğer oyun şiirlerinin sözü olmasaydı bizim de konumuzun dışında kalırdı. Çocuk eğitiminde sözün rolü büyüktür. Çocuğun hızlı gelişmesinde monolog şiirlere nazaran diyalogun etkisi daha büyüktür. İlk olarak, yetişkin gencin karşı tarafla yarışarak söylediği sözleri onun hazırcevaplılığını geliştirir ve zihni yeteneğinin gelişmesine katkı sağlar. Diğer taraftan hayata henüz alışmayan çocuğu sıkmayan, hem doğru hem de ilginç bir yöntemdir.

Araştırmacı K.İslamcanulı, çocuk şiirlerindeki diyalogu tespit ederek, bu konu hakkında teorik görüş bildirenlerdendir. Oyun şiirlerini iki gruba ayırarak ele alır. Araştırmacının incelediği suramaklar (soru şiirleri) ve kızıkamalar yapısı bakımından diyalog üzerine kurulan şiirlerdendir. Suramaklar, sorulardan oluşur. Kızıkamalar ise, oyuna benzer şekilde oluşur.

Suramaklar diyalogla kurularak, iki çocuğun sırayla konuşmasına uygun şekilde oluşur. Ancak sırayla söylemek şart değildir, tek çocuk tarafından da gerçekleştirilebilir. Suramakların bir başka özelliği ise, doğa değişimleri ve hayvanlarla insan gibi konuşma (intak sanatı) niteliği taşımasıdır. Zira suramakların çıkış tarihinin çok eskilerde olduğunu söyleyebiliriz. Onların kökenleri, insanlığın yaradılışının eski devirlerindeki her şeyin bünyesinde kendince ruh mevcuttur diyen animizm kavramına kadar gider.

Kazakça, Kark kark karğalar, Kar üstünde corğalar.	Türkçe, Gark gark kargalar, Kar üstünde koşar.
- Corğalar dep kim aytar?	- Koşar diye kim söyler?
- Añ aulağan añşı aytar.	- Avlanan avcı söyler. - Avcı söyler diye kim söyler?
- Añşı aytar dep kim aytar?	- Hayvan güden çoban söyler,
- Mal kayırğan maşlı aytar,	- Çoban söyler diye kim söyler?
- Maşlı aytar dep kim aytar?	- Çöldeki deve söyler.
- Sortañdağı tüye	

aytar.

Böylece tekerleme şeklinde söylenen suramaktarın iç yapısı da ilginçtir (İslamcanulı 1995: 76). Burada diyalogun işlevi net görünmektedir. Başka bir özelliği ise, diyalogun hayvanların aracılığıyla gerçekleşmesidir. Çocuklar bu duruma inanmaktadırlar.

Bunun gibi sadece tek kelimesi değişerek tekrardan oluşan sorular da şiiri süsler. Bunun yanı sıra,

Kazakça,	Türkçe,
- Aılıñ kayda?	- Köyün nerede?
- Askar tauda.	- Doruklu dağda.
- Koyıñ kayda?	- Koyunun nerede?
- Koşkar tauda.	- Koç dağında.
- Koyıñ ne ceydi?	- Koyunun ne yer?
- Cusan ceydi.	- Cusan (ot) yer.
- Ne tışadı?	- Ne sıçar?
- May tışadı.	- Yağ sıçar.

Bunun gibi sıradan türlerine de rastlanır (Totenayev 1994: 76-77) .

Bununla beraber suramakların (soru şiirlerinin) aytış (atışma) şeklinde söylenen değişik ve ilginç bir şekli de mevcuttur. Örneğin, Koyun ile keçinin aytışı (atışması).

Kazakça,	Türkçe,
Eşki:	Keçi:
Meniñ cegenim cantak,	Benim yediğim diken,
Seniñ cegeniñ cantak,	Senin yediğin diken,
Seniñ kuyrığıñ neden calpak?	Senin kuyruğun neden yalpak?
Koy:	Koy:
Meniñ cegenim oşağan,	Benim yediğim dulavratotu,
Seniñ cegeniñ oşağan	Senin yediğin dulavratotu
Seniñ kuyrığıñ neden şoşayğan?	Senin kuyruğun neden dikelmış?

B.Uakatov, soru-cevap şeklinde söylenen çocuk şiirlerine Türk halk folklorunun tümünden rastlayabiliriz. Bu noktada çocuğa tilki, tavşan, kedi, enik diye adlandırma geleneği mevcuttur” (Uahatovb 1993: 148) diye kendi görüşünü bildirir.

Suramaklar (soru şiirleri) çocuk repertuarına bu gibi bir gelenekten sinmiş olabilir. Suramakların şekil özellikleri de yetişkinler folklorundaki diyaloglara benzer şekilde oluşur. Örneğin,

Kazakça,	Türkçe,
- Baka, baka, balpak, - Basıñ nege calpak. Köziñ nege tostak, Butiñ nege taltak? - Temir telpek köp kiip, Basım sodan calpak. Kırdan karauıl köp karap, Közim sodan tostak. Caydak atka köp minip, Butım sodan taktak. (Uahatov 1997: 77-78)	- Bağa, bağa, balpak, Başın niye yalpak, Gözün niye tabak, Bacağın niye iğri? - Demir şapka çok giydim, Başım ondan yalpak. Tepeden bekçi gibi çok baktım, Gözüm ondan tabak. Eğersiz ata çok bindim, Bacağım ondan iğri.

Tekerleme şeklinde soruyu sorarak topluca cevaplama geleneği buna örnek olabilir.

Kızıktamalar (olağanüstü şiirler/ilginç şiirler) hakkında: “Aslında belli bir süje üzerine kurularak, manzum anlatma şeklinde söylenir... Şiirin başı diyalogla başlanır ve belli bir kahraman olay sürecini anlatmaya başlar. Kızıktama süjesi gerçekten uzak hayale yönelerek kurulur ve kahramanları insan hareketlerini yapan hayvan, kuş ve yaratıklardan oluşur. Bu tasvirler çocuğun ilgisini arttırır. Kızıktamaların kökenlerinin masallarla pekiştiğini söylememizde yarar vardır” (Uahatov 1997: 79)

Kazakça,	Türkçe,
-Tülki, tülki, tülkişek, Tünde kayda barasıñ? -Apam üiine baramın. -Apañ sağan ne berer, -Eşki saup süt berer, Lak soyıp but berer. -Onı kayda koyasıñ? -Calpak taksa koyamın. -İt iiskese kaytesıñ? -Bakan ala kuamın.	-Tilki, tilki, tilkicik, Gece nereye gidiyorsun? -Ninemin evine gidiyorum. -Ninen sana ne verir? -Keçi sağar sür verir, Oğlak keser bacak verir. -Onu nereye koyacaksın? -Yalpak taşa koyacağım. -Köpek koklarsa ne yapacaksın? -Değnek alır kovarım.

Bılğanıp kalsa kaytesin? Ağın suğa cuamın. Ağıp ketse kaytesin. Parahodpen kuamın. Cetkizbese kaytesin? Cılay, cılay cüremın. (Uahatov 1997:80)	-Kirlenirse ne yapacaksın? -Akın suya yıkarım. -Akıp giderse ne yapacaksın? -Tekneyle kovalarım. -Yetişemezsen ne yapacaksın? -Ağlaya, ağlaya yürürüm.
---	---

Örneğin:

Kazakça, -Kumırskı, kumırskı sen neden küşti boldıñ? -Altı bapıan auırđı, Arkalağan küştımın. Ceti bapıan auırđı, Celkelegen küştımın. (İslamcanulı 1995: 80)	Türkçe, -Karınca, karınca sen neden güçlüsün? -Altı misli ağırı, Arkamda taşıyan güçlüyüm. Yedi misli ağırı, Yelkemde taşıyan güçlüyüm.
---	--

Bu şekilde son sözü karıncaya söyleterek, onun sürekli hareketliliği ve gayretini örnek göstermekle sonuçlanırsa, ikinci nüshasında süje değişik şekilde gelişir. Bu şiirlerin sözü kolaydır ve şiirler çocuğun düşünce yeteneğini artırır.

Oyun, çocuk hayatının çekirdeğidir. Oyun çocuklar için hayatın kendisidir. Oyun, halkların geçmiş günlerindeki bazı yaşamları hakkında bize çok değerli ve güvenilir bilgiler aktarır.

Oyun folklorunu K.İslamcanulı iki gruba ayırmaktadır.

1. Çocukların hareket oyunlarına, oyunun başlanmasına, yürütülmesine ve neticelenmesine bağlı söylenen, yani oyunla ilgili şiirler.

2. İkinci grup olarak şiir-oyunları söyleyebiliriz. İkinci durumda çocuklar şiir sözünü oyuna çevirirler.

- Kaçan Tavşan,
- Nereye kaçtın?
- Ormana kaçtım,
- Niye kaçtın?
- Senden korktum.
- Niye korktun?
- İzimi buldun.
- O zaman kaçma,
- Silahını bırak!

- Ağzını kapat ta,

- Çabuk git! (İslamjanulı, 1995: 101) – gibi türleri de çocuk oyununun görünüşü ve güçlü bir diyaloga kurulan hızlılık sayışmacası olduğunu gösterir. Kazak Türklerinin milli oyunları çocuğun yeteneğinin gelişmesine etkide bulunur. Bilhassa, onların diyalog üzerine kurulması, çocuğun oyuna olan yeteneğini artırır. Bunun neticesinde çocuğun hızlı ezberleme hareketi ortaya çıkar. Dolayısıyla sözlü oynanan oyunların diyalog olarak işlenmesi araştırma konumuzun aktüel olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, çocuk oyunları öylesine oluşmamıştır. Onların şartları ve kuralları mevcuttur. Başka bir ifadeyle, çocuğun yaş özelliği dikkate alınarak, onun yaşına uygun çocuk psikolojisiyle beraber gelişen eser icra etme ve çocuk diliyle konuşabilme, çocuk diliyle soru sorarak, çocuk diliyle cevap verebilmek gereklidir. Çocuğun yüreğinde iyilik hissi uyandırarak, başkasının sevincini paylaşma veya başkasının kederine acıyan karakter oluşturma işlevinin oyun diyaloglar aracılığıyla pekiştiğini göstermek, bizim çalışmamızın önemini ortaya koyar diye umut ediyoruz.

KAYNAKÇA

- ABİL J., (2000), "**Kazak Komediyesi: Genезisi men Janrı**", Ders kitabı. Almatı: Ğılım.
- AHMETOV Ş., (1965), "**Kazak Balalar Adebıyeti Tarihının Oçerki**", Almatı: Mektep.
- BIJANOV K.K., (1997), "**Kazaktın Dramalık Folklorı**", Filoloji alanı Tezi, Almatı.
- "**İGRİ NARODOV SSSR**", (1985), Moskova: İzdat.
- İSLAMJANULİ K., (1995), "**Ruhani Uız: Kazak Balalar Folklorı**", Almatı: Ana Tılı.
- İSLAMJANULİ K., (1995), "**Tal Besikten Jer Besikke Dein**" (Kazakların ailelik gelenek İrları), Almatı: Ana Tılı.
- "**KAZAKTIN HALK TVORÇESTVOSI**", (1989), Almatı: Rauan.
- KRUGLOV Y.G., (1982), "**Ruskiye Obryadoviye Pesni**", Moskova: İzdat.
- TÖTANAEV B., (1994), "**Kazaktın Ulttik Oyundarı**", Almatı: Kaynar.
- UAHATOV B., (1983), "**Kazaktın Turmıs-Salt Jırlarının Tipologiyası**", Almatı: Ğılım.
- UAHATOV B., (1993), "**Altın Bastau**", Almatı: Rauan.